

Θρακογενείς Ιστορικοί και Ιστοριογράφοι «Οι Μέλισσες της Θρακικής Ιστορίας» Αχιλλέας Σαμοθράκης - Κοσμάς Μυρτίλος-Αποστολίδης - Πολύδωρος Παπαχριστοδούλου

Ως αληθείς «Μέλισσες της Θρακικής Ιστορίας» έχουν χαρακτηριστεί οι «σύντρηεις φιλόμουσοι και φιλοπρόοδοι γόννοι της ευλογημένης θρακώας γης», ο Αχιλλέας Σαμοθράκης, ο Κοσμάς Μυρτίλος – Αποστολίδης και ο Πολύδωρος Παπαχριστοδούλου, οι οποίοι «υπέρ άγαν» και «πάνυ ευλαβώς» διακόνησαν την πατρώα θρακική γη με την ιστορική έρευνα και συγγραφή τους αναδεικνύοντας τον «ακένωτο πλούτο» της θρακικής ιστορίας και του εν γένει θρακικού πολιτισμού».

Η αδέκαστη ιστορία, η επιστήμη και η κοινή συνείδηση των απανταχού θρακών και όχι μόνον έχουν δικαίως κατατάξει τους σύντρηεις ως άνω φιλόστορες ερευνητές και συγγραφείς ως τους πλέον διακεκριμένους «σύγχρονους ιστορικούς και ιστοριογράφους» της Θράκης, οι οποίοι για τον επιπρόσθετο λόγο ότι υπήρξαν «θρακογενείς βλαστοί», κατέγραψαν εξ αγάπης πολλή την πατρογονική θρακική ιστορία και τον πολιτισμό του ενιαίου γεωγραφικού χώρου της Θράκης. Οι συγκεκριμένοι θρακογενείς συγγραφείς και «εραστές της Θρακικής ιστορίας», οι οποίοι έζησαν και έδρασαν από το β΄ ήμισυ του 19^{ου} αιώνα και μέχρι τα μέσα περίπου του 20^{ου} αιώνας, έκαμαν ευρύτερα γνωστή την ιστορία και τον πολιτισμό της Θράκης, όταν μάλιστα ελάχιστοι ασχολούνταν επιστημονικά με την συγγραφή της ιστορίας της Θράκης και ακόμη λιγότεροι εγνώριζαν έστω και τα στοιχειώδη περί Θράκης.

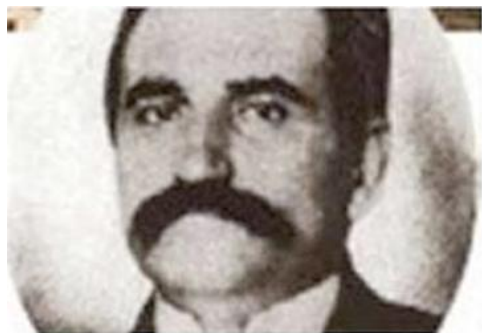

Ο Αχιλλέας Σαμοθράκης εγεννήθη το έτος 1876 στην Αίνο της Ανατολικής Θράκης και μετά την εγκύκλια παιδεία και μόρφωσή του, συνέχισε, κατ' έτος 1895, την φοίτησή του στα περίφημα Ζαρίφεια Εκπαιδευτήρια της Φιλιππουπόλεως. Για ορισμένα έτη υπηρέτησε ως διδάσκαλος στην Αίνο και στο Δεδέαγατς (σημερινή Αλεξανδρούπολη), και εν συνεχεία φοίτησε στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών αναγορευθείς διδάκτωρ το έτος 1906. Εργάστηκε ως Ιατρός στην Αίγυπτο και το 1920 κατόπιν σχετικής προσκλήσεως του Υπάτου Αρμοστή της Θράκης Αντωνίου Σαχτούρη ανέλαβε την οργάνωση και διεύθυνση του Πολιτικού Νοσοκομείου Αδριανουπόλεως. Εργάστηκε ως Ιατρός στην Αλεξανδρούπολη όπου παράλληλα δίδασκε το μάθημα της Υγιεινής στο Γυμνάσιο και στην Παιδαγωγική Ακαδημία. Το 1941 εκδιώχθηκε από τους Βουλγάρους και εγκαταστάθηκε στην Αθήνα όπου απεβίωσε και ετάφη στο Κοιμητήριο των Πατησίων, την 31^η Μαΐου 1944, με την νοσταλγία της ελεύθερης πια Αλεξανδρούπολης, την οποία ποτέ δεν ξαναείδε.

Ο Αχιλλέας Σαμοθράκης χαρακτηρίστηκε ως «Μέλισσα» διότι υπήρξε «εραστής της παιδείας και γνώσεως». Τούτο καταδεικνύεται περίτρανα από την περίφημη βιβλιοθήκη του με τα σπάνια βιβλία, τα οποία «επεπόθησε και εθαύμασε» και ο Κοσμάς Μυρτίλος-Αποστολίδης, αλλά και από την πολυετή, άοκνη και ανύστακτη μελέτη και συγγραφή. Αν και κατ' επάγγελμα Ιατρός εντούτοις κατέκτησε με την επισταμένη μελέτη την λατινική και ελληνική φιλολογία. Όταν ο ερευνητής μελετά τον κατάλογο των έργων που συνέγραψε ο Αχιλλέας Σαμοθράκης, ο οποίος δημοσιεύθηκε στον 10^ο τόμο της σειράς «Αρχείον Θράκης» από τον Πολύδωρο Παπαχριστοδούλου, μένει έκπληκτος από την ευρύτητα της θεματογραφίας της συνολικής – μεγάλης σε αριθμό – συγγραφικής παραγωγής του. Μεταξύ των ειδικών μελετών του περί ιατρικής και ιστορίας συγκαταλέγονται και τα πονήματα του περί της Ιστορίας της Θράκης. Ο Αχιλλέας Σαμοθράκης δημοσίευσε ένα ιστορικό δοκίμιο για την ιστορία της Θράκης (1939) και πολλές άλλες μελέτες για την Θρακική Ιστορία (π.χ.

για την Πατρίδα του την Αίνο) στη σειρά των «Θρακικών», αλλά το μνημειώδες έργο του είναι το «Λεξικόν, Γεωγραφικόν και Ιστορικόν της Θράκης», το οποίο δημοσιεύθηκε στη σειρά «Αρχείον Θράκης» και συγκεκριμένα στους τόμους: Ζ,Η,Θ,Ι,ΙΑ,ΙΒ.

Για το συγκεκριμένο τιτάνιο συγγραφικό έργο του χαρακτηρίστηκε από τον Πολύδωρο Παπαχριστοδούλου ως άλλος Στέφανος Βυζάντιος διότι το πολυσέλιδο αυτό συστηματικό πόνημά του ομοιάζει με εκείνο του μεγάλου και πολύφημου Λεξικογράφου. Έτσι, εν τοις πράγμασι αποδεικνύεται ότι ο Αχιλλέας Σαμοθράκης και ο Κοσμάς Μυρτίλος - Αποστολίδης κινούμενοι από την πελάγια αγάπη τους για την πατρώα Θράκη διακόνησαν τον ίδιο σκοπό, ερεύνησαν δηλαδή και δια της γραφίδος τους κατέγραψαν και ανέδειξαν «τοις πάσι, τοις εγγύς και τοις μακράν» τον μέχρι τότε ανεξερεύνητο αδαπάνητο και ανεξάντλητο πλούτο της ιστορίας και του Πολιτισμού της Θράκης.

Ο δεύτερος θρακογενής φιλόστωρ συγγραφέας της «Ιερής αυτής φιλομούσου Τριάδος» είναι ο **Κοσμάς Μυρτίλος-Αποστολίδης**, ο όντως ιστορικός της Θράκης και ακατάβλητος και ασυμβίβαστος αγωνιστής της ιστορικής αληθείας, την οποία με μεγάλο προσωπικό κόστος και κινδύνους για τη ζωή του υπερασπίστηκε κοινορτοποιώντας τους παραχαράκτες αυτής, που δεν ήταν άλλοι από τους Βουλγάρους, κατ' όνομα μόνον, ιστορικούς.

Ο Κοσμάς Μυρτίλος – Αποστολίδης εγεννήθη στις 6 Νοεμβρίου 1869 στην μεγαλούπολη του βορειοθρακικού

Ελληνισμού, την Φιλιππούπολη, όπου διήκουσε τα πρώτα του γράμματα και έλαβε την εγκύκλια εκπαίδευση στα άριστως λειτουργούντα εκπαιδευτήρια της γενέτειράς του. Απεφοίτησε το έτος 1887 από τα πολύφημα Ζαρίφεια Διδασκαλεία και εδίδαξε ως ελληνοδιδάσκαλος σε αυτά επί τριετίαν (1887-1890) και εν συνεχεία για ένα έτος (1890-1891) στην Κεντρική Ελληνική Σχολή των Σαράντα Εκκλησιών. Από το 1891 έως και το 1898 εγκαταστάθηκε στην Αθήνα και δίδαξε ως δημοδιδάσκαλος στα ιδιωτικά Λύκεια των Χαραλ. Διοσκουρίδου, Βασιλ. Βουλγάρεως και Αθανασίου Παπαγεωργίου, ενώ παράλληλα σπούδαζε στην Φιλοσοφική Σχολή του Εθνικού Πανεπιστημίου των Αθηνών εκ του οποίου απεφοίτησε το 1897 αναγορευθείς Διδάκτωρ της Φιλολογίας.

Επανελθών στην γενέτειρά του δίδαξε ως καθηγητής επί πενταετίαν (1898-1903) στα εκεί ξακουστά εκπαιδευτήρια των αρρένων και θηλέων, ενώ παράλληλα διηύθυνε και το Οικοτροφείο Αρρένων της πόλεως. Ακολούθως, ο Κοσμάς Μυρτίλος ως «ο ακόρεστος εραστής της παιδείας και της γνώσεως» μετέβη επί διετίαν (1903-1905) στην Γερμανία, όπου συνέχισε τις εξειδικευμένες σπουδές του στην Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου του Μονάχου. Μετά το πέρας των σπουδών του και επί τετραετίαν (1905-1909) διηύθυνε τα εν Ζαγαζικίω της Αιγύπτου εκπαιδευτήρια της εκεί ελληνικής κοινότητας και έπειτα ανέλαβε θέση φιλολόγου καθηγητού στο Αβερόφειο γυμνάσιο και στο ανώτερο ελληνικό παρθενγωγείο Αλεξανδρείας. Παράλληλα διετέλεσε έφορος της βιβλιοθήκης και του νομισματικού μουσείου της Κοινότητας του οποίου τους καταλόγους συνέταξε.

Μετά από επίμοχθη και άοκνη υπηρεσία και επιστημονική προσφορά επί εξαετίαν (1909-1915) εγκατεστάθη για λόγους υγείας στην Αθήνα μέχρι το τέλος τους 1920 και κατά το 1921 επανήλθε στην γενέτειρά του. Μετά την απώλεια της Ελληνικής Ανατολικής Ρωμυλίας και τον εκπατρισμό των εκεί διαβιούντων Ελλήνων εγκαταστάθη στην Ελλάδα και εκοιμήθη στην Αθήνα, την 22^α Απριλίου 1942, ενταφιασθείς στο Γ' Νεκροταφείο Αθηνών.

Ο πολύς συγγραφέας Κοσμάς Μυρτίλος - Αποστολίδης συνέγραψε λογοτεχνικές, παιδαγωγικές, φιλολογικές, γλωσσικές, αρχαιολογικές, λαογραφικές μελέτες καθώς και ποιήματα. Διεκρίθη μάλιστα ως ο κατεξοχήν Θράκιος ιστορικός με τις περισπούδαστες μελέτες του με τις οποίες ανέδειξε την ιστορία της Φιλιππουπόλεως και του εν γένει ελληνισμού της Ανατολικής Ρωμυλίας. Έφερε στο φως τους ιστορικούς κώδικες των ελληνορθόδοξων Εκκλησιών και των συντεχνιών της Φιλιππουπόλεως. Ως «μέλισσα της ιστορίας» συνέλεξε, κατέγραψε και υπομνημάτισε το Ιστορικό της Βορείου Θράκης και ιδιαίτερα της Φιλιππουπόλεως. Κορυφαίο

μεταξύ των έργων του θεωρείται το υπό τον τίτλο: «Η δια των αιώνων εθνική φυσιογνωμία της Θράκης».

Παραθέτουμε παρακάτω το αφιερωματικό κείμενο για τον Κοσμά Μυρτίλο -Αποστολίδη το οποίο δημοσίευσε ο Πολύδωρος Παπαχριστοδούλου στον 32^ο (1966) τόμο του «Αρχείου Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού» και σ' αυτό σκιαγραφεί με τον πλέον ακριβή και επιτυχή τρόπο την προσωπικότητα, το ήθος και την επιστημοσύνη του Θρακός Ιστορικού: «Η Θράκη είχε την ευτυχία στα τελευταία χρόνια να αποκτήσει ιστοριογράφους, όπως ο Γ. Λαμπουσιάδης, ο Βλ. Σκορδέλης, ο Κ. Κουρτίδης, ο Αχιλ. Σαμοθράκης και παλαιότερους όπως ο Κ. Οικονόμου... ιστορικό όμως με την πραγματική σημασία της λέξεως κι ερευνητή απόκτησε τον μακαρίτη Μ. Αποστολίδη, άλλοτε καθηγητή και παιδαγωγό στα Ζαρίφεια Διδασκαλεία Φιλιππουπόλεως. Ο Μ. Αποστολίδης πέρασε σαν μετέωρο τα τελευταία χρόνια. Η κωφότητά του, που την έπαθε ως καθηγητής στο Αβερώνφειο Αλεξανδρείας, όπου διέπρεπε ως αξιολογώτατος αν μη και μοναδικός διδάσκαλος, τον ανάγκασε να παραιτηθεί και να εγκατασταθεί στην πατρίδα του, τη Φιλιπούπολη, και στο εκεί πατρικό του σπίτι, όπου επιδόθηκε έχοντας σχετική οικονομική επάρκεια στις επιστημονικές μελέτες του.

Οι Βούλγαροι επιστήμονες, που μ' αυτούς συνδέθηκε εκμαθάνοντας συγχρόνως και τη βουλγαρική γλώσσα για να τους διαβάσει και να τους κουβεντιάσει, τον εκτιμούσαν εξαιρετικά. Το σπίτι του είχε γίνει εντευκτήριο επιστημονικό. Εκεί καινούργιο φως φώτισε τη σκέψη του. Στράφηκε απότομα προς την έρευνα της ιστορίας της Θράκης. Οι ανήσυχοι επιστήμονες της Βουλγαρίας, αρχαιολόγοι και ιστορικοί, σ' αυτόν προσέτρεχαν προκειμένου να τους διαβάσει μια επιγραφή αρχαία, να τους ερμηνεύσει ένα χωρίο αρχαίου ελληνικού κειμένου που ήταν γι' αυτούς «Locus Dipertatus», χωρίον δυσδιάβατον, να τους συναρμολογήσει κι αποκαταστήσει μια σπασμένη επιγραφή ή να συγκροτήσει τη σκέψη τους για ένα ανάγλυφο ή ένα νόμισμα, που πλημμυρεί απ' αυτά η Θράκη και είναι κατάγεμο το αρχαιολογικό μουσείο της Σόφιας. Έτσι έγινε ο διδάσκαλός τους και τον εθεώρησαν άξιο, αυτός να γράψει την ιστορία της πατρίδος του και του πρότειναν μάλιστα τη συγγραφή με πλούσια ανταλλάγματα, αν η έρευνα ήταν σύμφωνη με τις δικές τους απόψεις, απόψεις που απεμάκρυναν τη Φιλιπούπολη από την πλήρη ελληνικότητά της...

Αυτή η επαφή του με τους Σλαβοβουλγάρους επιστήμονες, του άνοιξε νέους ορίζοντες, νέες φιλοδοξίες. Είδε το καταχθόνιο έργο τους, αγάπησε την έρευνα και την αλήθεια προπαντός την ιστορική, που η εύρεσή της τον ενθουσίαζε όπως τον λύτη ενός μαθηματικού προβλήματος, που επιδιώκει την λύση επί χρόνια πολλά και με τη λαχτάρα του πάθους. Είχε εφόδια επαρκή να γίνει ερευνητής. Η φιλολογική του επιστημονική επάρκεια και η φιλοσοφική κρίση του, τον εβοήθησαν να γίνει ο αξιότερος των ερευνητών της ιστορίας της Θράκης μεταξύ Ελλήνων και Βουλγάρων και ο μοναδικός υπομνηματιστής των συγχρόνων γεγονότων της ιστορίας του Θρακικού Ελληνισμού...

Ο Μ. Αποστολίδης είναι ένας αγωνιστής ακαταμάχητος. Μέσα στη βουλγαρική ατμόσφαιρα και το φανατικό περιβάλλον τους, στάθηκε ατρόμητος. Έγραφαν αυτοί, έγραφε κι αυτός. Παρέβαιναν και παρεβίαζαν στοιχειώδεις νόμους της τιμίας και ειλικρινούς εργασίας, επετίθετο κι αυτός λάβρος για να ανυψώσει την ιστορική αλήθεια ως το έμβλημα της αληθινής επιστημονικής εργασίας. Μάχονταν επικά για την ιστορική αλήθεια.

Το ψέμα, η καταπάτηση της αληθείας, η καταστροφή και απόκρυψη των ιστορικών ντοκουμέντων και η εξαφάνισή τους, τον θανάτωνε, τον πλήγωνε και γι' αυτό ήλεγχε με το φραγγέλιο στο χέρι τη βουλγαρική κακοπιστία και παραχάραξη της αληθείας, που του ήταν – η αλήθεια αυτή – πάθος. Να πώς ο Αποστολίδης μισήθηκε από τους θαυμαστές του και κάποτε εξωστρακίσθηκε από τα σύνορα της πατρίδος του και εκδιώχθηκε από το πατρικό του σπίτι. Έφθασε εδώ στην Ελλάδα με το κλειδί του σπιτιού του στο χέρι, μερικά του χειρόγραφα – τα χειρόγραφα της ιστορίας του- και τα ολίγα ρούχα του. Η βιβλιοθήκη του έμεινε εκεί. Είχε την ελπίδα ότι θα μπορούσε να γυρίσει στην γενέτειρά του, αλλά τα γεγονότα περιεπλέχθησαν αδιόρθωτα. Εδώ μελετούσε ακατάβλητα και μας έδωσε ωραιότατα τεμάχια ιστορικά, όπως... «Η δια των αιώνων εθνική φυσιογνωμία της Θράκης», που χύνουν άπλετο φως στην ιστορία της δύσμοιρης αυτής χώρας, που ο Ελληνισμός της εκτοπίστηκε από παντού, πλην της Δυτικής Θράκης, που μέρος της σήμερα κατέχουμε εμείς. Εδώ δυστυχισμένος και πάσχων από πτωχεία και το δυσβάστακτο γήρας μέσα στην ερήμωσή του δούλευε και παγωμένος και ιδρωμένος ως τις τελευταίες τους στιγμές με το όνειρο της Θράκης.

Οι μαθητές του, όπου κι αν δίδαξε, τον ενθουμούνται και τον μνημονεύουν, γιατί υπήρξε υπέροχος διδάσκαλος, παιδαγωγός γεννημένος και μυαλωμένος. Οι αναγνώστες, που διάβασαν τα ποιήματά του και τα διηγήματά του, δεν ξεχνούν την ποιητική του διάθεση και στιχουργική του ικανότητα. Θαυμάζοντας την ικανότητα της καθαρεύουσας στον επιστημονικό λόγο, έγραφε και τα πνευματικά δημιουργήματα και την αλληλογραφία του και τις επιστημονικές του εργασίες στη γλώσσα αυτή, που εθαύμαζε τα υπέροχα φραστικά της μέσα. Αφήκε ποιήματα ρυθμικώτατα, μεταφράσεις ποιημάτων ξένης λογοτεχνίας περίφημες και πλήθος από άλλες εργασίες. Όλα όμως αυτά τα πνευματικά του πονήματα ωχριούν μπροστά στο ιστορικό του έργο, που αναδεικνύει τον Μ. Αποστολίδη ιστορικό αληθινό, ερευνητή και σχεδιαστή κι αρχιτέκτονα της θρακικής ιστορίας, της ιστορίας των ελληνικών πόλεων...

Ο Μ. Αποστολίδης, ζώντας έξω από το κέντρο το πνευματικό της Ελλάδος παραμένει λίγο πολύ, άγνωστος στην πρωτεύουσά μας. Όμως οι υπηρεσίες του είναι αναμφισβήτητες, όπως και οι ικανότητές του. Συνεργαζόμενος στη Φιλιππούπολη με τους εκάστοτε προξένους της Ελλάδος, έχει πλημμυρίσει τ' αρχεία του Υπουργείου των Εξωτερικών με τα υπομνήματά του, που έστειλε επί χρόνια διαφωτίζοντας για όλα τα οικονομικά προβλήματα της γειτονικής μας βορεινής χώρας...».

Ο Πολύδωρος Παπαχριστοδούλου καταλήγει με την εκτίμηση ότι ο Μ. Αποστολίδης μαζί με τον Βιζυηνό και τον Αρ. Κουρτίδη, όλοι «ομοθυμαδόν» υπήρξαν υμνητές της Θράκης με το έργο τους και υπηρέτες της Θρακικής ιδέας αξιολογιάτατοι.

Ο τρίτος στη φιλόμουση χορεία των θρακογενών ιστορικών και ιστοριογράφων είναι ο πολυγραφότατος και υψιπέτης «διάκονος του Έλληνος Λόγου» **Πολύδωρος Παπαχριστοδούλου**, ο οποίος ως αληθής «Μέλισσα της γνώσεως και της Θρακώας ιστορίας», μάς κληροδότησε ένα πέλαγος από αξιόλογα πονήματα που αποτελούν πολύτιμη παρακαταθήκη για τους επιγενομένους ιστορικούς της Θράκης.

Ο Πολύδωρος Παπαχριστοδούλου υπήρξε γόνος λευιτικής οικογένειας καθώς ο παππούς, ο πατέρας, ο θείος, τα εξαδέλφια του, όλοι τους ήταν ιερείς και γι' αυτό από πολύ μικρή ηλικία γαλουχήθηκε με τα νόματα της ορθοδόξου πίστεως, υμνολογίας και βυζαντινής μουσικής.

Εγεννήθη το 1882 ή κατ' άλλους το 1884 στις Σαράντα Εκκλησιές της Ανατολικής Θράκης, όπου έλαβε την εγκύκλια μόρφωση και συνέχισε την φοίτησή του στο Γυμνάσιο της Αδριανουπόλεως και στα Ζαρίφεια

Διδασκαλεία της Φιλιππουπόλεως. Σπούδασε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου των Αθηνών και διήκουσε ιδιαίτερα μαθήματα στο Παρίσι. Εδίδαξε αρχικώς ως καθηγητής στη περίφημη Ευαγγελική Σχολή της Σμύρνης, αλλά για την εκεί τριετή εθνική δράση του οι τουρκικές αρχές τον απέλασαν από την Τουρκία. Δίδαξε φιλολογία στη Λάρισα, τη Θεσσαλονίκη, τον Πειραιά και την Αθήνα. Από τα 42 συνολικά έτη της διδακτικής του προσφοράς, τα 26 αφορούν την μεγάλη του προσφορά ως καθηγητού στη Σχολή Ναυτικών Δοκίμων.

Από το 1928 ως μέλος του «Θρακικού Κέντρου» σε συνεργασία με άλλους αναλαμβάνει το επίμοχθο έργο της εκδόσεως του επιστημονικού περιοδικού «Θρακικά». Το δε όνομά του συνδέθηκε διαχρονικά από το 1934 με την πρωτοβουλία για την έκδοση του «Αρχείου του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού» καθώς και με την κατά το έτος 1937 ίδρυση της «Εταιρείας Θρακικών Μελετών», στην οποία επί σειρά ετών διετέλεσε πρόεδρος αυτής. Αξίζει να σημειωθεί ότι στους 34 τόμους του «Αρχείου Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού», το οποίο συνέχισε να εκδίδει μέχρι το 1966, δημοσιεύθηκαν εκατοντάδες εκατοντάδων ποικίλου περιεχομένου μελέτες τόσο δικές του, όσο και άλλων «εραστών της παιδείας και της έρευνας», ενώ ανάλογες ποιοτικές δημοσιεύσεις πραγματοποιήθηκαν και στο περιοδικό «Θρακικά» από το «Θρακικό Κέντρο» της Αθήνας.

Ο Πολύδωρος Παπαχριστοδούλου εκοιμήθη και ετάφη στην Αθήνα το 1967 αλλά άφησε πίσω του το ανεκτίμητης αξίας συγγραφικό έργο του που αποτελεί για όλους μας, Θράκες και μη, ακένωτη πηγή εμπνεύσεως. Τα δημοσιεύματά του με τα οποία ανέδειξε ως ο συστηματικότερος μελετητής μέχρι τότε την ιστορία και τον πολιτισμό της Θράκης, ανέρχονται στα 300 και αποτελούν είτε ανεξάρτητες εκδόσεις, είτε μελέτες δημοσιευμένες στους τόμους του «Αρχείου», καθώς και σε

άλλες εφημερίδες και επιστημονικά περιοδικά. Υπήρξε όντως αληθής «συγγραφική και εκδοτική μέλισσα».

Ο Πολύδωρος Παπαχριστοδούλου συνδέθηκε με τους κύκλους του Νουμά και άρχισε να συγγράφει τις περίφημες «Θρακικές Ηθογραφίες» του (τόμοι 4) καθώς επίσης «Αθηναϊκές Ηθογραφίες» και θαλασσινά διηγήματα.

Ο ίδιος ως ρηξικέλευθος και καινοτόμος συγγραφέας και ερευνητής επενόησε ως βάση και πηγή της λογοτεχνικής του εργασίας, την λαογραφία. Παράλληλα προσέφερε πολύτιμο πρωτογενές υλικό στην «Νεοελληνική διαλεκτολογία», με το γλωσσικό υλικό των θρακικών ιδιωμάτων και ιδιαίτερος των Σαράντα Εκκλησιών, που σαν ακάματη μέλισσα απάνθισε ο ίδιος από το στόμα των προσφύγων και δημοσίευσε κατά καιρούς στο επιστημονικό περιοδικό «Θρακικά» και στο «Αρχείο» του. Με την έρευνά του συνέβαλε στην ανάδειξη της ελληνικής λαογραφίας και της λαϊκής μουσικής για την οποία συνέγραψε ειδική μονογραφία αποδεικνύοντας τη στενή σχέση της με τις μελωδίες των εκκλησιαστικών ύμνων και τροπαρίων. Αξιόλογη υπήρξε και η τεράστια συλλογή του με απομαγνητοφωνημένα λαϊκά τραγούδια της Θράκης.

Η μεγίστη υπηρεσία και διακονία του στην επιστήμη, τον πολιτισμό, τη Θράκη και το έθνος υπήρξε η τεράστια σημασία συγγραφική παραγωγή του για την ιστορία της Θράκης που αφορά την ύπαρξη των εσναφίων (συντεχνιών) και την συμβολή τους στην οικονομική άνθιση των επαρχιών της Θράκης, καθώς επίσης και το ρόλο της ελληνικής παιδείας όπως καταγράφεται στο μνημειώδες πόνημά του, υπό τον τίτλο: «Η Παιδεία στη Θράκη κατά τον ΙΗ΄ και ΙΘ΄ αιώνα» (Αθήνα 1960). Κατέγραψε και ανέδειξε και σε άλλες μελέτες του το ρόλο και την προσφορά του Θρακικού Ελληνισμού στους εθνικοαπελευθερωτικούς αγώνες των Ελλήνων (1821-1922) καθώς και ποιοι θράκες υπήρξαν μέλη της «Φιλικής Εταιρείας». Πολύτιμες μελέτες του είναι και οι εξής: 1) «Η Θράκη Ελληνική ανά τους αιώνες», 2) «Θράκη σε κράζουμε σήκω επάνω», 3) «Ο ελληνισμός της Θράκης από τους περιηγητές», 4) «Η Ελληνικότητα της Θράκης ανά τους αιώνες», 5) «Η καταστροφή του βορειοθρακικού ελληνισμού», 6) «Ο Πανσλαβισμός μάς ξεθεμελιώνει». Άξιες μνείας είναι και οι μελέτες του για τους Πομάκους της Θράκης και τον Θράκα ποιητή και διηγηματογράφο Γ. Βίζυηνό.

Η Ακαδημία των Αθηνών βράβευσε το 1939 το «Αρχείο Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού», το οποίο το 1947 τιμήθηκε και με το βραβείο Ζάππα της Παρισινής «Εταιρείας προς ενίσχυση των ελληνικών Σπουδών». Είναι δε χαρακτηριστικό ότι ο Baud Bory έγραψε: «Άξιος ο μισθός σας που μας περισώσατε τέτοια τεκμήρια ανωτέρου πολιτισμού». Η Γαλλική Εταιρεία «Arts – Sciences – Lettres» απένειμε στον Παπαχριστοδούλου βραβείο αναγνωρίσεως της πολυετούς προσφοράς του στα γράμματα.

Για τον θρακογενή αυτό εκλεκτό βλαστό και γόνο του ρωμαϊκού γένους, ο οποίος χαρακτηρίστηκε ως ο «Ελληνοπλάστης του μέλλοντος που λάμπει ξέχωρα στο πανθρακικό πάνθεο», ο Πρύτανης του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης αιδίδιμος Νικόλαος Ανδριώτης έγραψε σε ομιλία του προς τιμήν του: «Αναρωτιέμαι τι περισσότερο μπορεί να επιτελέσει ένας άνθρωπος στη ζωή του, για να του αναγνωρίσουμε ότι πλήρωσε ακέραιο το χρέος του προς τη μικρή και μεγάλη του πατρίδα, και ως επιστήμονας και ως άνθρωπος».

Οι νεότεροι τρεις ως άνω «θεράποντες» της ευκλεούς ιστορικής επιστήμης έθεσαν τα από θεού «χαρίσματα και τάλαντά» τους στην διακονία υπέρ της φιλτάτης και περιποθήτου Θράκης και των δικαίων αυτής χωρίς «φόβο και πάθος» αλλά με γνώμονα και πυξίδα την κατ' αλήθεια ανάδειξη των μεγάλου ιστορικού, θρησκευτικού και λαογραφικού πλούτου και του εν γένει πολιτισμού της μεγάλης και ευλογημένης Θρακώας γης. Οι δε επιγενομένοι ιστορικοί, μελετητές και ερευνητές οφείλουμε πλείστα όσα στους τρεις αυτούς θρακογενείς ιστορικούς και ιστοριογράφους για όσα ως «Μέλισσες της Θρακικής ιστορίας και του Θρακικού πολιτισμού» μάς κατέλειπαν ως «Ιερά και πολύτιμη παρακαταθήκη». Ευγνώμονες και υπόχρεοι όντες απέναντί τους και στο «αγαθό επιστημονικό έργο του νοός και των χειρών» τους διατελούμε εσαεί διάδοχοι του φιλοπάτριδος, φιλόθρακος και πατριαρχικού πνεύματος και των αδιαπραγμάτευτων αρχών τους.

Είη η μνήμη αυτών αιωνία και άληστος.